

Музикално развитие и музикално образование

Емил Деведжиев
Кристиан Василев

Рива
2021

Музикално развитие и музикално образование
Емил Деведжиев, Кристиан Василев

Научен редактор: доц. д-р Йордан Банев
Отговорен редактор и предпечат: Кристиан Василев

© Емил Деведжиев, Кристиан Василев, *автори*
© Издателство РИВА, София, България, 2021

ISBN 978-954-320-735-0

Съдържание

Увод..... 1

Първа глава

Търсене на всеобщи познавателни
структури 7

1. Въведение. Когнитивната наука 7

2. Ноам Чомски: универсална граматика 11

3. Жан Пиаже: генетична епистемология 15

4. Джеръм Брунър: фундаментални идеи на
преподаваните предмети 26

5. Дейвид Чалмърс: проблемът в основата
на когнитивната наука 29

6. Заключение 32

Втора глава

Бихейвиоризъм, развитие,
образование 35

1. Класически позиции 35

2. Бихейвиоризмът в управлението на
класната стая 39

3. Бихейвиоризъм и музиката като стимул... 46

4. Критики и заключение 50

Трета глава

Когнитивни теории на музикалното развитие 55

1. *Етапни модели на музикалното развитие* .. 56
 - Теорията на Гарднър 56
 - Моделът на Суануик и Тилман 64
 - Моделът на Харгрийвс 69
 - Заключение 74
2. *Теории на музикалното мислене* 78
 - Теорията на Мери Луиз Серафин 78
 - Теорията на Джийн Бамбергер 86
 - Експеримент* 87
 - Фигурално и метрическо-формално мислене* 91
 - Образователно значение и заключение 97

Четвърта глава

Музикално възприятие в ранните периоди на развитие 101

1. *Вътреутробен (пренатален) период* 104
2. *Кърмаческа възраст* 106
3. *Анализ* 115

Пета глава

Музикална енкултурация 117

1. *Спектрални структури* 120
 - Звукореди (scales) 120
 - Хармония 124

2. <i>Времеви структури</i>	126
Ритъм, пулсация, размер – равноделни и неравноделни размери	126
3. <i>Образователно значение</i>	130

Шеста глава

Музикална компетенция и музикално умение	135
---	-----

1. <i>Влияние на обучението върху музикалните умения</i>	140
2. <i>Когнитивни разлики между възрастни музиканти и немюзиканти</i>	142

Седма глава

Музикална и езикова способност ..	153
--	-----

1. <i>Фонологична ориентация</i>	157
2. <i>Музикална способност и дислексия</i>	165

Осма глава

Музика и емоция	175
------------------------------	-----

Библиография	193
---------------------------	-----

Увод

Настоящият труд разглежда многостранната и експериментално подкрепена психологическа интерпретация на музикалното развитие и образование. Той е посветен на онези аспекти от детското музикално развитие, които целенасочено биха могли да улеснят педагогическия и образователния процес. Психологията на музикалното развитие предлага възможности и перспективи за изследване на музикалните заложи и музикалния опит на детето. Нейните открития не само стимулират по-детайлни анализи на музикалното образование, но биха могли в много отношения да бъдат надежден ориентир – например за систематизирането на учебния материал, за теоретичното обосноваване на добри педагогически практики и т.н. Така настоящият текст може да бъде полезен както на психолози на развитието и музикални психолози, така и на педагози и други участници в образователната система.

С оглед на поне два педагогически проблема, характерни за съвременното глобализиращо се общество, темата е не само актуална, но и неотложна.

Първият проблем може да се определи като *проблем на ситуацията* – учителят днес обичайно

преподава на деца, които в голяма степен не разбира. Независимо от възрастта му, техният свят вече не е светът, в който сам той е расъл, и може би дори не е светът, за който го е подготвяло педагогическото му образование. Учителят е изправен пред деца, чиито обкръжения, възможности и ориентири не познава.

Учителите по музика изпитват този проблем дори по-силно от останалите педагогически специалисти, понеже всеки човек, още от дете, има собствен музикален свят и лични музикални предпочитания. Учителят обикновено не познава задълбочено музикалния живот на учениците си, техните музикални вкусове и способности, музикалната им себеидентификация. А музикалнопедагогическият процес не би бил успешен и ще остава абстрактен, без да вземе предвид тези аспекти.

Вторият проблем може да се охарактеризира като *проблем на регулацията* – съвременните образователни системи се ръководят от нормативни положения, които са резултат от *политически идеологии* и *научни открития*. В опит за осигуряване на оптимално развитие на младия човек, западното образование се обръща към науките (и научните подходи), които днес се схващат като авторитетни да достигат до необходимото познание, за да предписват мерки за успешно развитие на човешката личност и нейния житейски интегритет. По-конкретно с оглед на настоящата тема, психологията на развитието – в различните нейни направления – е основен ориентир за съвременните образователни стратегии и педагогически наръчници. Понятия като „ключови компетентности“, „музикална компетентност“, „музикално умение“ и пр. са основани на идеи от

психология на развитието и (общата) психология на музиката. Ето защо един общ преглед на съвременното състояние на психологията на музикалното развитие може да помогне за по-цялостното осмисляне на музикалното образование.

Настоящият текст е опит за обзор на това какво представлява музикалното развитие на детето. Повечето цитирани изследвания са проведени през последните 20-30 години. Те дават информация за това какво може и какво не може да се очаква от детето като музикална способност, умение или потенциал за развитие в определена възрастова група. В съответствие със съвременните критерии в психологията на развитието те са преимуществено количествени, т.е. представят опити за *измерване* на музикални способности, дейности и състояния. Описаните изследвания представят една снимка, която уменият педагог може да разчете в своя полза, като му даде нови познания или увереност там, където му е било нужно и „второ“, научно мнение.

За учения в сферата на развитийната и музикалната психология настоящият текст може да послужи като начален ориентир и наръчник на български език в няколко ключови области от психологията на музикалното развитие. Тук научната проблематика е разгледана на достъпно ниво откъм терминология и предварителни познания, което я прави подходяща както за студенти, така и за изследователи. Тъй като трудът има изцяло компилативен и обобщителен характер, той не предлага нови научни теории, а само един път през актуалното налично познание.

Предлаганият труд би бил интересен за всеки, който се интересува от психологията на развитието, музикалната психология и въобще психологическите аспекти на педагогическия и образователния процес. Той представлява обзор на казуси и решения в светлината на различни стилове на мислене и методологически нагласи. Подборът им е подчинен на тяхната приложимост по-скоро за сферата на общообразователната музикална дейност, отколкото за сферата на специализираното, профилираното или професионалното музикално развитие.

Монографията е разделена на осем глави – две методологически и шест съдържателни. Първа глава, *Търсене на всеобщи познавателни структури*, се занимава с основите на психологията на развитието в областта на когнитивната психология. Тук се обобщават принципите на когнитивизма като течение и основните авторитети, които го прилагат към детското развитие (Жан Пиаже) и образованието (Джеръм Брунър). Накратко се представя и проблемът за разделението ум/мозък, който в психологията се смята за частен проблем, но за непрофесионалния читател може да бъде от общ интерес, тъй като засяга основни методологически проблеми в когнитивните изследвания въобще.

Втора глава, *Бихейвиоризъм, развитие, образование*, скицира направлението на бихейвиоризма и бихейвиористичните подходи към образованието и музиката. Тъй като голяма част от книгата е посветена на когнитивни изследвания върху музикалното развитие,

сметнахме за необходимо да опишем историческия „контрапункт“ на когнитивизма, неговите основни положения и границите му, които провокират развитието на когнитивния възглед.

Трета глава, *Когнитивни теории на музикалното развитие*, въвежда една теория (Хауърд Гарднър) и два парадигмални когнитивни модела на музикално развитие (Кийт Суануик-Джун Тилман; Дейвид Харгрийвс-Морис Галтън), както и две теории на (детското) музикално мислене (Мери Луиз Серафин; Джийн Бамбергер). Теорията на Гарднър е въведена на фона на идеята му за множеството интелигенции и спецификата на музикалната интелигенция. Моделите на музикалното развитие обхващат постапно музикалното израстване на детето, като предлагат образцова структура за ключови фази и възрастови граници за развитие на определени музикални способности. Теориите на музикалното мислене са опит за индуктивно систематизиране на начините, по които децата мислят музиката, и значението им за начина, по който тя следва да им бъде преподавана.

Четвърта глава, *Музикално възприятие в ранните периоди на развитие*, се занимава с методическите основания на психологията на музикалното развитие, с основните аспекти от развитието на музикалното възприятие и с етапите на развитие на музикалното възприятие във вътреутробния (пренаталния) период и кърмаческата възраст. Темата за музикалното възприятие се разглежда по отношение на два типа музикални структури – спектрални (височини, звукореди, хармония) и времеви (ритмическа и групова структура), а също така и по отношение на други музикални явления като тембъра.

Пета глава, *Музикална енкултурация*, се занимава с процесите, които стесняват музикалното възприятие до уместното в рамките на една музикална култура. Проследяват се възрастовите граници, в които настъпват качествени промени в музикалното възприятие. Тук е засегнат въпросът за съвместяването на западната и традиционната музикална култура, специфичен за българското музикално образование.

Шеста глава, *Музикална компетенция и музикално умение*, разглежда темата за развиването на музикалните умения и компетенции и значението на музикалното обучение за това. Тук са разгледани разликите между музиканти и немюзиканти по отношение на музикалното им развитие.

Седма глава, *Музикална и езикова способност*, разглежда взаимовръзките между музикалната способност и различни аспекти от употребата на езика. Тук се описват зависимости между музикалните умения и фонологичната ориентация на деца и възрастни. Разглеждат се също и възможни благотворни форми на образователна музикална интервенция при деца с дислексия.

Осма глава, *Музика и емоция*, разглежда начините, по които днес се третира въздействието на музикалната активност върху емоциите и настроенията на човека. Тук се дискутират механизмите, които карат деца от различни възрасти да реагират емоционално на музиката.

Настоящото издание е дигитализирана версия на печатното издание на монографията (Рива, 2021, ISBN 978-954-320-735-0) и се разпространява свободно при условията на лиценза *Creative Commons Признание 4.0 Международен* (CC BY 4.0). Съгласно този лиценз текстът може да се използва, копира и разпространява свободно в оригинален или преработен вид, при условие че авторите и изданието са посочени надлежно.

Дигиталното издание се отличава от печатното в два аспекта. Първо, въведени са корекции на печатни грешки и несъответствия в библиографията, открити след публикуването на печатното издание; съдържателни промени не са правени. Второ, монографията е представена като цяло под съвместно авторство на Емил Деведжиев и Кристиан Василев, докато в печатното издание отделни глави са разграничени като дело на единия или другия автор. Тъй като трудът е плод на обща работа, авторите намериха за по-коректно в дигиталното издание да не се поддържа това разграничение. Няма промени в странирането.

За позоваване на настоящото издание се препоръчва следният формат:
Деведжиев, Емил, Василев, Кристиан.
Музикално развитие и музикално образование. София: Рива, 2021.